

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มีหลักอย่างไร
สังโยคในคำต่อไปนี้ ถูกหรือผิด ถ้าเห็นว่าผิด จงแก้ให้ถูก นิคฺขมติ สณฺธาวติ สนฺจรติ
ขตฺติยวฺจโส อุตฺตสาโท ๕

๒. สนธิกริโยปกรณ์มีเท่าไร อะไรบ้าง เอวฺโข, จตฺตาริฏฺฏานานิ, ตฺยสฺส ใช้สนธิ-
กริโยปกรณ์อะไร ในสนธิไหน จงชี้แจง ๕

๓. ภควนฺโต ภควนฺเต ใช้ต่างกันอย่างไร ปุณฺณวณฺตุ เป็นนามศัพท์ชนิดไหน
ลิงค์อะไรบ้าง อิตฺถิลิงค์มีรูปอย่างไร แจกตามแบบไหน ๕

๔. ในอาขยาดจัตวากวไว้เท่าไร วากวไหนลงปัจจัยอะไร ๕ จงแก้คำที่เห็นว่าผิดใน
ประโยคต่อไปนี้ ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

ก. เอกจฺเจ (อิตฺถิโย) สตฺถุ ปุโรโต นจฺจิตฺตุ อารภิ ๕

ข. ปตฺติตกาเล หตฺโต วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺยุ ๕

ค. มา เอวํ กโรสิ ๕

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับนามกิตก์และกริยากิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก และมีปัจจัย
อะไรบ้าง โคโป สุภโร ปคฺคยฺห ลทฺธา ลงปัจจัยอะไร เฉพาะที่เป็นนามกิตก์ จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ๕

๖. ตปฺปฺริสฺสมาส ต่างจาก กัมมชารยสฺมาส อย่างไร ยาวซีว, นิรโย(โลโก) นิคฺคตฺตฺชน
(คาโม) ปญฺจภิกฺขุสฺตปฺริวารโ (สฺตฺถา) เป็นสมาสอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๕

๗. เสฏฺฐตฺถิตฺถิมิปัจจัยเท่าไร อะไรบ้าง ต่างจากปัจจัยในตฺถิตฺถิอื่นอย่างไร สีตาลู
(เทโส) พาลิสฺสโก (นายพรานเบ็ด) เป็นตฺถิตฺถิไหน ลงปัจจัยอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาด้วย ๕

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรคนั้น มีหลัก ดังนี้คือ :-

- (๑) พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรค ของตนได้
- (๒) พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรค ของตนได้
- (๓) พยัญชนะที่ ๕ สุตวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ตัว ง ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้

พยัญชนะสังโยคที่ผิดแก้ให้ถูกอย่างนี้ นิรุกขมติ สนุชาวติ ขตุติยวิโส อุตสาโห ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณณ์ มี ๘ คือ โลโป ลบ ๑ อาเทโส แปลง ๑ อากโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑ วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑ ปกติ ปกติ ๑ ทีโฆ ทำให้ยาว ๑ รสส์ ทำให้สั้น ๑ สณโฏโค ซ้อนตัว ๑ ฯ

เอวงโซ ใช้อาเทส ในนิคคหิตสนธิ โดยตัดเป็น เอว-โซ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ในที่นี้ ข อยู่หลัง จึงแปลงนิคคหิตเป็น ง ต่อกันได้รูปเป็น เอวงโซ ฯ

จตุตทาริฎจานานิ ใช้สญญโฏค ในพยัญชนะสนธิ โดยตัดเป็น จตุตทาริ-จานานิ ซ้อน พยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกัน ตามวิธีพยัญชนะสังโยค ในที่นี้เอาอักษรที่ ๑ ซ้อนหน้า อักษรที่ ๒ ต่อกันได้รูปเป็น จตุตทาริฎจานานิ ฯ

ตยสฺส ใช้อาเทส ในสระสนธิ โดยตัดเป็น เต-อฺสฺส ถ้า อี เอ หรือ โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง อี เอ หรือ โอ เป็น ย ในที่นี้แปลง เอ แห่ง เต เป็น ย ต่อกัน ได้รูปเป็น ตยสฺส ฯ

๓. **ภควนฺโต** ใช้เป็นพหูวนะ สำหรับกล่าวถึงคนมากตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป ส่วน **ภควนฺเต** นั้นใช้เป็นทวิวนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน ฯ **ปฺญณวนฺตุ** เป็นคุณนาม เป็นได้ ๓ ลิงค์ อิตถीलิ่งค์ มีรูปเป็น **ปฺญณวตี** แจกอย่าง อี การันต์ในอิตถीलิ่งค์ (นารี) ฯ

๔. ในอาขยาตจัตวาจากไว้ ๕ ดังนี้ คือ :-

(๑) กัตตุวจาก ลงปัจจย ๑๐ ตัว คือ อ เอ ย ณฺ ณา นา ณา โอ เณ ฌย

(๒) กัมมวจาก ลง ย ปัจจย กับทั้ง อี อากมหน้า ย ด้วย

(๓) ภาววจาก ลง ย ปัจจย

(๔) เหตุกัตตุวจาก ลงปัจจย ๔ ตัว คือ เณ ฌย ณาเป ณาปย ตัวใดตัวหนึ่ง

(๕) เหตุกัมมวจาก ลงปัจจย ๑๐ ตัวนั้นด้วย ลงเหตุปัจจยคือ ณาเป ด้วย ลง ย ปัจจยกับทั้ง อี อากมหน้า ย ด้วย ฯ

แก้คำที่ผิดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ดังนี้ :-

- ก. เอกจจา (อิติโย) สตถุ ปุโรโต นจิจตุ อารภิสฺ ๗
- ข. ปตติกาเล หตฺโต วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย ๗
- ค. มา เอวฺ กโรหิ (หรือ เอวมกาสิ) ๗

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับนามกิตก์ และกิริยากิตก์ แบ่งดังนี้ :-

ก. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับนามกิตก์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

- (๑) กิตปัจจัย อย่างนี้ กุวิ ณี ญฺวฺ ตฺ รุ
- (๒) กิจปัจจัย อย่างนี้ ข ญฺย
- (๓) กิตกิจปัจจัย อย่างนี้ อ อิ ฌ เตวฺ ทิ ตฺ ฎ

ข. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยากิตก์ แบ่งเป็น ๓ พวก คือ

- (๑) กิตปัจจัย อย่างนี้ อนฺต ตวนฺตฺ ตาวี
- (๒) กิจปัจจัย อย่างนี้ อนฺนฺย ตพฺพ
- (๓) กิตกิจปัจจัย อย่างนี้ มานฺ ต ตฺวนฺ ตฺวา ตฺวาน

โคโป กุวิ วิ. คาโว ปาเลตีติ โคโป ๗

สุภโร ข วิ. สุเขน ภริยตีติ สุภโร ๗

ปกฺคยฺห ป-คห-ตฺวา ชาติมีอุปสัคค์อยู่หน้า แปลง ตฺวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ยห ได้รูปเป็น ปกฺคยฺห ๗

ลทฺธา ลภ-ตฺวา แปลง ตฺวา เป็น ย แล้วแปลง ตฺวา เป็น ย แล้วแปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น ทฺธา ได้รูปเป็น ลทฺธา ๗ อีกอย่างหนึ่ง ลทฺธา นี้ สำเร็จรูป มาจาก ลภ-ต ก็ได้ ชาติมี ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ต เป็น ทฺธ แล้วลบที่สุดธาตุ ได้รูปเป็นวิเสสนะ หรือ เป็นวิเสสนะทั้ง ๒ บท ส่วนตปฺปฺริสฺสมาส มีวิภตฺติและวจนะไม่เสมอกัน ๗

ยวชฺวี เป็น อพยยิภาวสมาส

วิ. ชิวฺสฺส ยตฺตโก ปริจฺเจโท ยวชฺวี ๗

นิริโย เป็น ปญฺจมีตุลยาริกรณพหุพพิหิสฺมาส

วิ. นิคฺคโต อโย ยสฺมา โส นิริโย (โลโก)

นิกฺคตฺชโน เป็น ปญฺจมีตุลยาริกรณพหุพพิหิสฺมาส

วิ. นิคฺคตา ชนา ยสฺมา โส นิกฺคตฺชโน (คาโม)

ปญฺจภิกฺขุสฺตปรีวโร เป็น จญฺฐิตฺตุลยาริกรณพหุพพิหิสฺมาส มี จญฺฐิตฺปฺปฺริส-สมาส และอสมหารทิกฺุสฺมาส เป็นภายใน มีวิเคราะหฺตามลำดับอย่างนี้ :-

จญฺฐิตฺป. วิ. ภิกฺขุณฺ สตฺ ภิกฺขุสฺต

อสมหารทิกฺุ. วิ. ปญฺจ ภิกฺขุสฺตานิ ปญฺจภิกฺขุสฺตานิ

จญฺฐิตฺตุล. พหุพ. วิ. ปญฺจภิกฺขุสฺตานิ ปรีวโร โส ปญฺจภิกฺขุสฺตปรีวโร (สตุถา) ๗

๗. เสฏฐัตถิต มีปัจจัย ๕ ตัว คือ ตร ตม อียสสก อีย อิญฐ ปัจจัยทั้ง ๕ นี้ต่างจากปัจจัยในตัทธิตอื่น เพราะมิได้ลงแทนศัพท์อย่างปัจจัยในตัทธิตอื่นๆ แต่ใช้เป็นเครื่องหมายคุณศัพท์เปรียบเทียบ คือ ตร อีย และ อียสสก ลงในวิเศษคุณศัพท์ ตม และ อิญฐ ลงในอดีวิเศษคุณศัพท์ ๫

สีตล เป็นพหูสัทธิต ลง อาล

วิ. สัต อสส ปกติ สีตล (เทโส)

พาลิสโก เป็น ตรตยาตัทธิต ลง ณี

วิ. พลิสน มจเจ คณหัตตี พาลิสโก (ชโน) ๫
